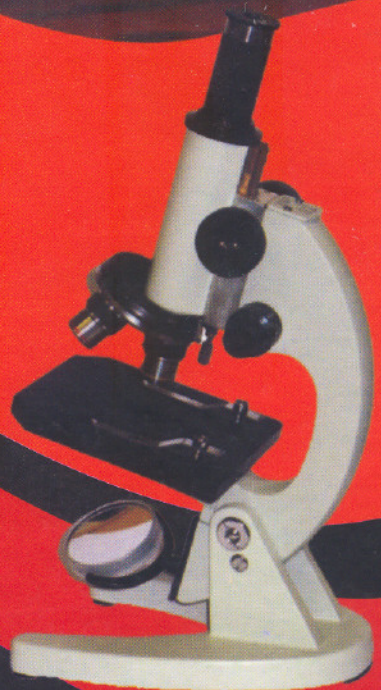

KRİMİNALİSTİKA

- ✓ NƏZƏRİYYƏ
- ✓ TEXNİKA
- ✓ TAKTİKA
- ✓ METODİKA

ALİ MƏKTƏBLƏR ÜÇÜN DƏRSLİK

Elmi redaktor:

h.e.d., professor Fuad Cavadov

Rəy verənlər:

h.e.d., professor Cavanşir Süleymanov

h.e.d., professor Bəhram Zahidov

h.e.d., professor Mirəğa Cəfərquliyev

KRİMİNALİSTİKA. Dərslük / hüquq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru,

dosent Bəxtiyar Əliyevin məsul redaktorluğu ilə. **Bakı: Qanun, 2010, 752 səh.**

Kitab Azərbaycan dilində kriminalistika elminə həsr olunmuş latın qrafikasında hazırlanmış ilk dərslikdir. Burada kriminalistikanın tədrisi ilə bağlı əsas məsələlər: onun anlayışı, sistemi, kriminalistik təlimlər, kriminalistik texnikanın üsul və metodları, kriminalistik taktikanın əsas elementləri və müxtəlif istintaq hərəkətlərinin taktiki və psixoloji xüsusiyyətləri, kriminalistik metodikanın müstəqil elementləri (kriminalistik xarakteristika, tipik kriminalistik şəraitlər, istintaqın ilkin və sonrakı mərhələsində istintaq hərəkətlərinin taktikası, müstəntiqin profilaktik fəaliyyəti və s.), konkret növ cinayətlərin araşdırılmasının xüsusi kriminalistik metodikası təqdim edilmişdir.

Bu kitab «hüquqşünas» ixtisası üzrə təhsil alan tələbələr, AR DİN-in Polis Akademiyasının müdavimləri, MTN-in Heydər Əliyev adına Akademiyasının kursantları, cinayətkarlığa qarşı mübarizə aparən hüquq-mühafizə orqanlarının əməkdaşları, tədqiqatçılar, ümumiyyətlə, kriminalistika elmi ilə maraqlanan geniş oxucu auditoriyası üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Naşir:

Şahbaz Xuduğlu

Müəlliflər kollektivinin rəhbəri və məsul redaktoru:

Bakı Dövlət Universitetinin hüquq fakultəsinin «Kriminalistika və məhkəmə ekspertizası» kafedrasının müəllimi, hüquq elmləri üzrə fəlsəfə doktoru,

dosent **Bəxtiyar Əliyev**

Müəlliflər kollektivi:

prof. Kəmalə Sarıcalinskaya (BDU) – II, VII, X, XII, XV, XXXI fəsilər,

h.e.f.d., dosent Bəxtiyar Əliyev (BDU) – IX, XI, XXV, XXXII, XXXIII fəsilər,

h.e.f.d., dosent Bəxşeyiş Əsgərov (BDU) – VIII, XIX, XXVIII, XXXIV fəsilər,

h.e.f.d., dosent Mətanət Əsgərova (Ədliyyə Akademiyası) – I, XX, XXXVI fəsilər,

i.e.f.d., Mirəli Kazımov (BDU) – XL fəsil,

Allahverdi Mahmudov (Polis Akademiyası) – III, V, XVI, XXVI, XXX, XXXVII fəsilər,

Ələkbər Allahverdiyev (Polis Akademiyası) – XVII, XXVII, XXXV fəsilər,

Şair Abdurahmanov (Polis Akademiyası) – XIV, XXII, XIII, XXIX, XXXIX fəsilər),

Rasim İsaqov (Polis Akademiyası) – VI, XXI fəsil,

Nuru Həsənov (Polis Akademiyası) – IV, XVIII fəsil,

Nərgiz Abasova (BDU) – XIII, XIV, XXXVIII fəsil,

Vüsal Əhmədov (Azərbaycan MEA FSHİ) – XLI fəsil

MÜNDƏRİCAT

Ön söz	11
--------------	----

I HİSSƏ. KRİMİNALİSTİK NƏZƏRİYYƏ

I FƏSİL. Kriminalistika elminin yaranma tarixi	12
--	----

II FƏSİL. Kriminalistik eyniləşdirmə.....	16
---	----

§1. Kriminalistik eyniləşdirmənin anlayışı, mahiyyəti, növləri və elmi əsasları.....	16
--	----

§2. Qrup mənsubiyyətinin müəyyən edilməsi	21
---	----

§3. İstintaq hərəkətlərinin keçirilməsində və maddi sübutların tədqiqində kriminalistik eyniləşdirmənin tətbiq edilməsi.....	23
--	----

III FƏSİL. Kriminalistik profilaktika və proqnozlaşdırma.....	32
---	----

§1. Kriminalistik profilaktikanın anlayışı, mahiyyəti və vəzifələri.....	32
--	----

§2. Kriminalistik proqnozlaşdırmanın anlayışı, mahiyyəti və obyektləri.....	37
---	----

IV FƏSİL. Kriminalistik diaqnostika.....	41
--	----

§1. Kriminalistik diaqnostikanın anlayışı, növləri və vəzifələri.....	41
---	----

§2. Kriminalistik diaqnostikanın obyektləri, predmeti və sistemi.....	45
---	----

§3. Cinayətkarın şəxsiyyətinin müəyyən edilməsi məqsədi ilə fərziyyələrin qurulmasında və istintaq hərəkətlərinin keçirilməsində kriminalistik diaqnostikanın əhəmiyyəti.....	48
---	----

II HİSSƏ. KRİMİNALİSTİK TEXNİKA

V FƏSİL. Kriminalistik texnikanın ümumi müddəaları	55
--	----

§1. Kriminalistik texnikanın anlayışı. Texniki-kriminalistik vasitələrin təsnifatı və tətbiqinin prinsipləri.....	55
---	----

§2. Obyektlərin aşkar edilməsində, qeyd edilməsində və götürülməsində istifadə edilən texniki-kriminalistik vasitələr	60
---	----

§3. Obyektlərin tədqiq edilməsinin texniki-kriminalistik vasitələri.....	62
--	----

VI FƏSİL. Kriminalistik fotoqrafiya, video və səs yazma	73
---	----

§1. Kriminalistik fotoqrafiyanın anlayışı, prinsipləri və vəzifələri	73
--	----

§2. Əksedici və tədqiqedici fotoqrafiyanın metodları.....	77
---	----

§3. İstintaq hərəkətlərinin aparılmasında fotosəkilçəkmənin və videoyazının tətbiqi.....	84
--	----

§4. İbtidai istintaqda audio və video yazının tətbiqinin kriminalistik xüsusiyyətləri.....	91
--	----

VII FƏSİL. Kriminalistik izşünəşliq (trasologiya).....	103
§1. İzşünəşliğin anlayışı, elmi əsasları və obyektləri. İzlərin əmələgəlmə mexanizmi və təsnifatı	103
§2. İnsanın əl, ayaq izlərinin aşkar edilməsi, götürülməsi və qeyd olunması	107
§3. Sındırma alətlərinin və nəqliyyat vasitələrinin izləri	130
§4. Mikroobyektlərin anlayışı, onların aşkar edilməsi, qeyd olunması, götürülməsi və istifadə olunması	143
VIII FƏSİL. Kriminalistik silahşünəşliq	148
§1. Kriminalistik silahşünəşliğin anlayışı, sistemi və vəzifələri. Kriminalistik ballistikanın anlayışı və obyektləri	148
§2. Odlu silahlar, döyüs sursatları və onların tətbiqi nəticəsində əmələ gələn izlərin xüsusiyyətləri	151
§3. Atılmış giliz və gülləyə görə silahların qrup mənsubiyyətinin müəyyən edilməsi və onların eyniləşdirilməsi. Soyuq silahlar	164
§4. Soyuq silahların kriminalistik tədqiqi	170
IX FƏSİL. Kriminalistik partlayışşünəşliq.....	175
X FƏSİL. Yazının kriminalistik tədqiqi	183
§1. Yazının və yazı xəttinin anlayışı, onun ümumi və xüsusi əlamətləri.....	183
§2. İmzaların tədqiq edilməsinin xüsusiyyətləri.....	186
XI FƏSİL. Sənədlərin kriminalistik tədqiqi.....	194
§1. Sənədlərin kriminalistik tədqiqi. Sənədlərin təsnifatı.....	194
§2. Sənədlərin qismən saxtalaşdırılmasının üsulları.....	196
§3. Cinayətlərin açılmasında sənədlərin kriminalistik tədqiqinin əhəmiyyəti. Sənədlərlə davranış qaydaları	200
XII FƏSİL. Zəhiri əlamətlərinə görə şəxsiyyətin kriminalistik eyniləşdirilməsi	206
§1. Zəhiri əlamətlərə görə şəxsiyyətin kriminalistik eyniləşdirilməsinin mahiyyəti. Zəhiri əlamətlərin təsnifatı	206
§2. İnsanın zəhiri görünüşünün "şifahi portret" metodu əsasında təsvir edilməsi qaydaları	209
§3. İnsanın zəhiri görünüşü haqqında məlumatlardan istintaq, əməliyyat axtarış və ekspert təcrübəsində istifadə olunması	216
XIII FƏSİL. Kriminalistik qeydiyyat.....	222
§1. Kriminalistik qeydiyyatın anlayışı, növləri və əhəmiyyəti.....	222
§2. Əməliyyat-məlumat qeydiyyatı	225
§3. Kriminalistik qeydiyyatın aparılması qaydaları və köməkçi məlumat kolleksiyaları	229

III HİSSƏ. KRİMİNALİSTİK TAKTİKA

XIV FƏSİL. Kriminalistik taktikanın əsasları..... 235

- §1. Kriminalistik taktikanın anlayışı, mahiyyəti və digər elmlərlə əlaqəsi 235
- §2. Kriminalistik taktikanın sistemi və vəzifələri..... 237
- §3. Kriminalistik taktikanın struktur elementləri, onlardan cinayətlərin açılmasında, araşdırılmasında və qarşısının alınmasında istifadə edilməsi .. 240

XV FƏSİL. Kriminalistik fərziyyələr və kriminalistik fəaliyyətin plan-təşkilatı təminatının əsasları 244

- §1. Kriminalistik fərziyyələrin anlayışı, növləri və mahiyyəti 244
- §2. Kriminalistik fərziyyələrin qurulması və yoxlanması..... 249
- §3. İstintaqın təşkili və planlaşdırılmasının mahiyyəti və prinsipləri 251
- §4. Planlaşdırma elementlərinin ardıcılığı və onun formaları 254

XVI FƏSİL. İbtidai istintaq zamanı müstəntiqin əməliyyat-axtarış orqanları ilə qarşılıqlı əlaqəsinin və xüsusi biliklərdən istifadə edilməsinin əsasları 256

- §1. İbtidai istintaq zamanı müstəntiqin əməliyyat-axtarış orqanları ilə qarşılıqlı əlaqəsinin mahiyyəti, formaları və əsasları 256
- §2. İbtidai istintaq zamanı xüsusi biliklərdən istifadə edilməsinin mahiyyəti, formaları və əsasları 265

XVII FƏSİL. İstintaq baxışı taktikası 274

- §1. İstintaq baxışının anlayışı, növləri və vəzifələri 274
- §2. Hadisə yerinə baxışın mərhələləri və onun taktiki xüsusiyyətləri 276
- §3. Hadisə yerinə baxışın nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi 285

XVIII FƏSİL. Axtarış, götürmə və tutulma taktikası 289

- §1. Axtarışın anlayışı, növləri, vəzifələri və taktiki üsulları..... 289
- §2. Götürmənin anlayışı, prosessual əsasları və keçirilmə qaydası..... 300
- §3. Tutulmanın anlayışı və taktiki üsulları. Müxtəlif şəraitlərdə tutulmanın xüsusiyyətləri..... 301

XIX FƏSİL. Dindirmə və üzləşdirmə taktikası..... 318

- §1. Dindirmənin anlayışı, mahiyyəti və növləri..... 318
- §2. Dindirmənin psixoloji əsasları 320
- §3. Dindirməyə hazırlıq və onun keçirilməsinin taktiki üsulları 327
- §4. Üzləşdirmə taktikası. Dindirmənin nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi..... 339

XX FƏSİL. İfadələrin yerində yoxlanılmasının taktikası 342

- §1. İfadələrin yerində yoxlanılmasının anlayışı, mahiyyəti və əhəmiyyəti 342
- §2. İfadələrin yerində yoxlanılmasına hazırlıq və onun keçirilməsinin taktiki xüsusiyyətləri..... 347
- §3. İfadələrin yerində yoxlanılmasının nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi..... 352

XXI FƏSİL. İstintaq eksperimenti taktikası 355

§1. İstintaq eksperimentinin anlayışı, növləri və əhəmiyyəti 355

§2. İstintaq eksperimentinə hazırlıq və onun keçirilməsinin taktiki üsulları . 361

§3. İstintaq eksperimentinin nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi 365

XXII FƏSİL. Tanınma üçün təqdim etmə taktikası 367

§1. Tanınma üçün təqdim etmənin mahiyyəti, növləri və psixoloji əsasları.... 367

§2. Tanınma üçün təqdim etmənin mərhələləri 370

§3. Tanınma üçün təqdim etmənin taktiki aspektləri və nəticələrinin rəsmiləşdirilməsi..... 374

IV HİSSƏ. KRİMİNALİSTİK METODİKA

XXIII FƏSİL. Ayrı-ayrı növ cinayətlərin kriminalistik araşdırma

metodikasının ümumi müddəaları..... 380

§1. Ayrı-ayrı növ cinayətlərin kriminalistik metodikasının ümumi müddəaları.....380

§2. Xüsusi kriminalistik metodikaların strukturu, mahiyyəti və prinsipləri.. 384

§3. Cinayətkar fəaliyyətin kriminalistik xarakteristikasının anlayışı və xüsusiyyətləri..... 389

XXIV FƏSİL. Mütəşəkkil cinayətkar qruplar tərəfindən törədilmiş cinayətlərin araşdırma metodikasının xüsusiyyətləri..... 397

§1. Mütəşəkkil cinayətkarlığın kriminalistik xarakteristikasının ümumi cəhətləri..... 397

§2. Mütəşəkkil cinayətkar fəaliyyətinin araşdırılması metodikası 411

XXV FƏSİL. Qəsdən adam öldürmə cinayətlərinin araşdırma metodikası 430

§1. Qəsdən adam öldürmə cinayətlərinin kriminalistik xarakteristikası..... 430

§2. Meyitin və ya onun hissələrinin tapılması zamanı ilkin istintaq hərəkətləri.....435

§3. Sonrakı istintaq hərəkətlərinin taktiki xüsusiyyətləri..... 444

XXVI FƏSİL. Adam oğurluğu cinayətlərinin araşdırma metodikası 450

§1. Adam oğurluğu cinayətlərinin kriminalistik xarakteristikası, tipik istintaq şəraitləri 450

§2. Adam oğurluğu cinayətinin araşdırılması metodikası və ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin keçirilməsinin taktiki xüsusiyyətləri..... 454

XXVII FƏSİL. Cinsi cinayətlərin araşdırma metodikası 458

§1. Zorlama cinayətinin kriminalistik xarakteristikası..... 458

§2. Cinayət işinin başlanmasının xüsusiyyətləri və ilkin istintaq hərəkətlərinin keçirilməsi taktikası..... 461

§3. Sonrakı istintaq hərəkətlərinin keçirilməsi taktikası..... 469

XXVIII FƏSİL. Oğurluq, soyğunçuluq və quldurluq cinayətlərinin araşdırma metodikası	473
§1. Oğurluq cinayətlərinin istintaqı	473
§2. Soyğunçuluq və quldurluq cinayətlərinin istintaqı	484
XXIX FƏSİL. Dələduzluq cinayətinin ibtidai araşdırma metodikası	488
§1. Dələduzluq cinayətinin kriminalistik xarakteristikası. Sübut edilməli olan hallar	488
§2. Cinayət işinə başlamanın xüsusiyyətləri və istintaqın ilkin mərhələsində tipik şəraitlər, ilkin istintaq hərəkətlərinin taktiki xüsusiyyətləri	493
§3. Sonrakı istintaq hərəkətlərinin taktiki xüsusiyyətləri	500
XXX FƏSİL. Mənimsəmə və israfətmə cinayətlərinin araşdırma metodikası	507
§1. Özgə əmlakını mənimsəmə və israfətmə yolu ilə talama cinayətkar fəaliyyətinin kriminalistik xarakteristikası	507
§2. Vəzifəli və maddi-məsul şəxslər tərəfindən talama cinayətlərinin istintaqının ilkin mərhələsi	513
§3. Vəzifəli və maddi-məsul şəxslər tərəfindən törədilmiş talama cinayətlərinin istintaqının sonrakı mərhələsi	519
§4. Ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin keçirilməsinin taktiki xüsusiyyətləri	521
§5. Özgə əmlakın vəzifəli və maddi-məsul şəxslər tərəfindən talanması cinayətlərinin istintaqı ilə əlaqədar müstəntiqin profilaktik hərəkətləri	524
XXXI FƏSİL. Saxta pul və ya qiymətli kağızlar hazırlama və ya satma cinayətlərinin ibtidai araşdırma metodikası	526
§1. Saxta pul və ya qiymətli kağızlar hazırlama və ya satma cinayətinin kriminalistik xarakteristikası. Sübut edilməli olan hallar	526
§2. Cinayət işi başlamanın xüsusiyyətləri və istintaqın ilkin mərhələsində tipik şəraitlər. İlkin istintaq hərəkətlərinin taktiki xüsusiyyətləri	531
§3. Sonrakı istintaq hərəkətlərinin taktiki xüsusiyyətləri	542
XXXII FƏSİL. Qaçaqmalçılıq cinayətlərinin araşdırma metodikası	547
§1. Qaçaqmalçılıq cinayətlərinin kriminoloji və kriminalistik xarakteristikası	547
§2. Qaçaqmalçılıq cinayətləri üzrə araşdırmanın təşkili və ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməsi xüsusiyyətləri	558
XXXIII FƏSİL. Terrorçuluq cinayətlərinin araşdırma metodikasının xüsusiyyətləri	581
§1. Terrorçuluğun kriminalistik xarakteristikası	581
§2. İstintaqın təşkilinin əsas istiqamətləri	591
§3. Ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin həyata keçirilməsi taktikası	596
§4. İstintaq, əməliyyat-axtarış və digər orqanların qarşılıqlı əlaqəsinin xüsusiyyətləri	609

XXXIV FƏSİL. Xuliqanlıq cinayətlərinin araşdırma metodikası	614
§1. Xuliqanlıqın kriminalistik xarakteristikası	614
§2. Cinayət işi başlanmasının xüsusiyyətləri. İstintaqın ilkin mərhələsində tipik şəraitlər və həyata keçirilən istintaq hərəkətləri	619
§3. İlkin istintaq hərəkətlərinin taktiki xüsusiyyətləri.....	621
§4. İstintaqın sonrakı mərhələsində həyata keçirilən istintaq hərəkətlərinin taktiki xüsusiyyətləri.....	628
XXXV FƏSİL. Narkotik vasitələr və psixotrop maddələrin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı cinayətlərin araşdırma metodikası.....	632
§1. Narkotiklərin dövriyyəsi ilə bağlı cinayətlərin ümumi kriminalistik xarakteristikası.....	632
§2. Cinayət işinin başlanmasının xüsusiyyətləri və sübut edilməli olan hallar. Kriminalistik fərziyyələr və onların əhəmiyyəti.....	638
§3. Narkotiklərin qanunsuz dövriyyəsi ilə bağlı cinayətlər üzrə bəzi istintaq hərəkətlərinin keçirilməsinin taktiki xüsusiyyətləri.....	645
XXXVI FƏSİL. Ekoloji cinayətlərin araşdırılma metodikası.....	654
§1. Ekoloji cinayətlərin kriminalistik xarakteristikası və bu növ cinayətlər üzrə sübuta yetirilməli olan hallar	654
§2. Ekoloji cinayətlər üzrə ilkin və sonrakı istintaq hərəkətləri	660
§3. Ekoloji cinayətlərin istintaqı zamanı müstəntiqin profilaktik tədbirləri	668
XXXVII FƏSİL. Yol-nəqliyyat hadisələri ilə əlaqədar cinayətlərin istintaq metodikası	670
§1. Yol-nəqliyyat hadisələri ilə əlaqədar törədilən cinayətlərin kriminalistik xarakteristikası.....	670
§2. Cinayət işinə başlanmanın xüsusiyyətləri və sübut edilməli olan hallar.....	673
§3. Yol-nəqliyyat hadisələrinin araşdırılmasında keçirilən bəzi istintaq hərəkətlərinin taktiki xüsusiyyətləri	677
XXXVIII FƏSİL. Kompüter informasiyası sahəsində cinayətlərin araşdırılma metodikası	698
§1. İnternetin hüquqi təbiəti və inkişaf tarixi	698
§2. Kompüter informasiyası sahəsində törədilən cinayətlərin kriminalistik xarakteristikası.....	700
§3. Kompüter informasiyasına qanunsuz daxil olma cinayətləri üzrə müəyyən edilməli olan hallar	706
§4. Bu növ cinayətlər üzrə cinayət işlərinə başlanmanın xüsusiyyətləri və ibtidai araşdırmanın ilkin mərhələsində istintaq şəraitləri.....	709
§5. İlkin istintaq hərəkətlərinin keçirilməsi xüsusiyyətləri	710

XXXIX FƏSİL. Keçmiş illərin açılmamış cinayətlərinin ibtidai araşdırma

metodikası	715
§1. Keçmiş illərin açılmamış cinayətlərinin kriminalistik xarakteristikası	715
§2. Keçmiş illərin açılmamış cinayətləri üzrə araşdırmanın təşkili planlaşdırılması	717
§3. Keçmiş illərin açılmamış cinayətlərinin ibtidai araşdırılmasında müstəntiqin fəaliyyəti. İcraatı təzələnməmiş cinayət işləri üzrə zəruri istintaq hərəkətlərinin keçirilməsi.....	721

XL FƏSİL. Vergi cinayətlərinin araşdırılması.....

§1. Vergi cinayətlərinin kriminalistik xarakteristikası	725
§2. İstintaq şəraitləri və tipik fərziyyələr	728
§3. İlk və sonrakı istintaq hərəkətləri.....	729

XLI FƏSİL. İbtidai araşdırma mərhələlərində prosesual nəzarət .....

§1. İdarədaxili prosesual nəzarət	737
§2. İbtidai araşdırma mərhələsində prokuror nəzarətinin predmeti və formaları	742
§3. İbtidai araşdırma mərhələsində məhkəmə nəzarətinin predmeti və mümkün hədləri	744
Ədəbiyyat.....	748